

Zalecenia i przestrogi lekturowe
(XVI—XX wiek)

NR 2904

Zalecenia i przestrogi lekturowe (XVI—XX wiek)

pod redakcją

Marioli Jarczykowej i Agnieszki Bajor

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2012

Redaktor serii
Nauka o Książce i Bibliotece — Book and Library Science — Buch und Bibliothekswissenschaft
Irena Socha

Recenzent
Halina Kosętko

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wstęp (<i>Mariola Jarczykova</i>)	7
<i>Anna Sitkova</i>	
Książki „zalecane” przez Andrzeja Trzecieckiego	9
<i>Mariola Jarczykova</i>	
Pożyteczne i szkodliwe lektury według Jana Amosa Komeńskiego.	18
<i>Bożena Mazurkova</i>	
Księgi uczone i pożyteczne rekomendowane w „Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych”.	33
<i>Grzegorz Nieć</i>	
Lektury galicyjskiego arystokraty doby międzypowstaniowej (literatura w życiu i edukacji Stanisława Tarnowskiego do 1863 roku)	43
<i>Adrian Uljasz</i>	
Wychowanie historyczne w twórczości Walerego Przyborowskiego	56
<i>Krystyna Kossakowska-Jarosz</i>	
„Duch z litery” w górnośląskim wariantcie. Koncepcja książki jako „skarbnicy dobrych słów i złotych myśli” w programie rodzimych działaczy kulturalnych w XIX wieku	69
<i>Anna Zdanowicz</i>	
Pożytki i szkody płynące z lektury według poradników <i>savoir-vivre</i> ’u z lat 1806—1939	82
<i>Agnieszka Paja</i>	
„Puszka Pandory”, czyli czego obawiali się dziewiętnastowieczni publicyści piszący o czytelnictwie kobiet	99

<i>Małgorzata Komza</i>	
Znaczenie lektury w życiu młodych ziemianek na początku XX wieku	108
<i>Anna Karczevska</i>	
„Ducha wiary obudzić, myśl zbłąkaną sprostować...”. Opinie publicystów związanych z Kościołem katolickim o czytelnictwie ludowym w Królestwie Polskim w drugiej połowie XIX wieku.	122
<i>Janusz Kostecki</i>	
Carska cenzura zagraniczna wobec importu literatury religijnej w języku polskim w latach 1865—1904	134
<i>Agata Muc</i>	
Wpływ cenzury kościelnej na program wydawniczy Księgarni i Drukarni Katolickiej.	145
<i>Monika Olczak-Kardas</i>	
Znaczenie lektury w życiu społeczności wiejskiej w świetle pamiętników chłopów w okresie dwudziestolecia międzywojennego	159
<i>Hanna Langer</i>	
Biblioteka szkoły powszechnej miejscem edukacji czytelniczej i bibliotecznej (1918—1939)	171
<i>Zdzisław Gębołyś</i>	
Książka zakazana i niepożądana w niemieckich bibliotekach szkolnych i oświatowych w II Rzeczypospolitej	191
Indeks osobowy (<i>Agnieszka Bajor</i>).	211

Wstęp

Badania nad czytelnictwem w dawnych wiekach ukazują ważną rolę książek w życiu różnych środowisk. W okresie staropolskim rękopiśmienne i drukowane woluminy były przedmiotami luksusowymi, podchodzono do nich z wielkim pietyzmem, zalecano ich lekturę w specjalnie komponowanych wierszach (Anna Sitkowa), personifikowano książki, traktując je jak przyjaciół i nauczycieli¹. Jednak już wtedy dostrzegano niebezpieczeństwa mogące wynikać z czytania niepożądanych tekstów przez nieprzygotowanych odbiorców (Mariola Jarczykowa). Zachęcano do czytania nie tylko literatury pięknej, ale także cieszących się dużym powodzeniem książek „użytecznych”: poradników czy publikacji naukowych, promując je na łamach prasy, a nawet w podręcznikach *savoir-vivre*'u (Bożena Mazurkowa, Anna Zdanowicz).

Książki odgrywały ważną rolę w czasie zaborów: były przekaźnikiem wartości patriotycznych, zastępowały zabronioną edukację polonistyczną (Grzegorz Nieć, Adrian Uljasz). Stopniowo rozszerzał się też krąg odbiorców słowa drukowanego: po lekturę coraz chętniej sięgały kobiety, dzieląc się w korespondencji swoimi wrażeniami czytelniczymi (Małgorzata Komza), chociaż emancypacja w tym zakresie nie zawsze była życzliwie przyjmowana (Agnieszka Paja).

Książki pełniły też znaczące funkcje w programach kulturalnych poszczególnych dzielnic i prowincji — działacze i publicyści starali się bowiem wykorzystać lekturę jako sprawdzony sposób propagowania wartości patriotycznych i religijnych w coraz szerszych środowiskach społecznych (Krystyna Kossakowska-Jarosz, Anna Karczewska).

Działania w zakresie popularyzowania książek o wyraźnym profilu religijnym były jednak ograniczane przez cenzurę zarówno zewnętrzną, jak i wewnętrzną (Janusz

1 J.S. GRUCHAŁA: *Lucunda familia librorum. Humanści renesansowi w świecie książki*. Kraków 2002, s. 60—73.

Kostecki, Agata Muc). W okresie międzywojennym bacznie obserwowano także dobór książek, zwłaszcza w bibliotekach szkolnych (Hanna Langer). Reagowano na zasilanie księgozbiorów publikacjami o charakterze nacjonalistycznym i faszystowskim (Zdzisław Gębołyś).

Oprócz działań instytucjonalnych podejmowano wieloaspektowe prace w zakresie podniesienia edukacji czytelniczej w środowiskach wiejskich, czego świadectwem są pamiętniki chłopów, przedstawiające wybór książek oraz okoliczności lektury (Monika Olczak-Kardas).

Badania nad czytelnictwem w dawnych wiekach nie są łatwe: brakuje odpowiedniej bazy materiałowej, tym bardziej należy więc docenić trud autorów, którzy z zachowanych, często rękopiśmiennych źródeł archiwalnych, z unikatowych druków i ze starej prasy wydobyli świadectwa recepcji piśmiennictwa oraz zechcieli podzielić się refleksjami na temat pożądaných i niewłaściwych lektur naszych przodków.

Mariola Jarczykova

Indeks osobowy

A

A.C., ks. 96
A.M. zob. Machczyńska Antonina
Adamski Stanisław 150, 151
Albertrandi Jan 34
Albrecht-Szymanowska Wiesława 43
Aleksandrowska Elżbieta 34, 35
Alexis Willibald 203
Alfons Maria Liguori, św. 138, 142
Alquiè de Rieuepeyroux Louise 87, 88, 90, 95, 96
Amicis Edmondo de 208
Andrássy von Csíkszentkirály und Krasznahorka Gyula 130
Andrejew Leonidas 116, 117
Andrzejewski Marek 196
Anna Jagiellonka, królowa polska 15
Antoniewicz Karol Bołoz 127, 138, 142
Arhens Sebastian zob. Hartman Seweryn Albert
Aristokles zob. Platon (Plato)
Arouet François-Marie zob. Voltaire
Arystoteles (Aristoteles) 23, 24
Arystyp z Cyreny 20
August (właśc. Gaius Iulius Caesar Octavianus) 191
Autor Historii dwóch lat zob. Przyborowski Walery

B

Bacon Franciszek 28
Badeni Jan 142

Balbus Stanisław 78
Ballexserd Jacques 38
Balzac Honoré de 104
Bańka Józef 76
Baranowski Walenty 124
Barbara Radziwiłłówna, królowa polska 88
Barowa Irena 19
Barszczewska-Krupa Anna 47
Barycz Henryk 12, 14, 15, 51
Bauman Zygmunt 75
Bazylik Cyprian 13
Bąk Józef 50
Bąk Stanisław 11
Beaumont Elie de 36
Bèchet Charles 39
Bečkova Marta 22
Bednarczuk Tadeusz 78
Bednorz Herbert 76
Benedykt, św. 26
Beumelburg Werner 203, 206, 208
Białobrzegi Marcin 13
Biechońska Michałowska Barbara
Biechońska Tekla zob. Przyborowska z Biechońskich Tekla 45
Bielski (Wolski) Marcin 12, 14, 15
Bielski Joachim 12, 15
Bieńkowski Tadeusz 10, 14, 20, 25
Bismarck-Schönhausen Otto Eduard Leopold von 130
Bleibtreu Karl 208
Blücher Gebhard Leberecht von 203

Bocheński Aleksander 65
 Bodusz Marek 77
 Bogacz Józef 185
 Bogedain Bernard 79
 Bogusławski Jan 26
 Bolesław Chrobry, król polski 59
 Bołdyrew Aneta 47
 Bonczyk Norbert 71, 75, 76
 Bornsteinowa Jadwiga 176
 Borodicz Stanisław Jan 83, 94
 Böttcher Helmut 203
 Boy zob. Żeleński Tadeusz
 Branchereau Louis 95
 Brandenburger Clemens 208
 Brandt Józef 58
 Brandys Paweł 150
 Bromboszcz Teofil 149, 150, 155
 Brückner Aleksander 117, 145
 Brzeziński Marcin 44
 Brzuska Eugeniusz 150
 Buchwald-Pelcowa Paulina 9, 10
 Budding Karl 206
 Budka Włodzimierz 13
 Bujnicka Maria 82
 Bunce Oliver Bell 89, 95
 Burdziej Bogdan 53
 Bursowa Feliksa 178
 Byron George Gordon 50—52, 102

C

Carion Jan 14, 15
 Carsughi Rainier 19
 Cavallo Guglielmo 99
 Cellot Louis 39
 Cervantes y Saavedra Miguel de 51
 Chałasiński Józef 160, 161, 164, 165, 168
 Chapelle Jean-Baptiste de la 36
 Chartier Roger 99
 Charuba, ks. 131
 Chateaubriand François René de 51, 52
 Chesterfield Philip Dormer Stanhope 96
 Chlebowski Bronisław 100, 110
 Chłopiński Józef 62
 Chmaj Ludwik 171
 Chmielowski Piotr 57
 Chociszewski Józef 76, 138, 142
 Chodźko Ignacy 48
 Cholewa zob. Kleczkowski Antoni
 Choptiany Michał 26

Chotkowski Władysław Longin 138, 142
 Chrzanowski Ignacy 15
 Cicenieni Rima 110
 Cieliczko Paweł 75
 Ciepielewski Jan 183, 186
 Cieślowski Jerzy 58, 63
 Colonna Walewska Maria zob. Wielopolska
 z Colonna Walewskich Maria
 Comte d'Artois zob. Philippe de France, comte
 d'Artois
 Condorcet Antoine Nicolas de 100
 Cynceron (właśc. Marcus Tullius Cicero) 23,
 24, 31
 Cyran Emil 150
 Czacka Antonina zob. Krasieńska z Czackich
 Antonina
 Czacka Rozalia zob. Tarnowska z Czackich Ro-
 zalia
 Czajkowski Michał 48, 102, 103
 Czapska Maria 111
 Czar Jan zob. Maciążek Stanisław Paweł
 Czarnowski Stefan 128
 Czartoryska Elżbieta zob. Lubomirska z Czar-
 toryskich Elżbieta
 Czech-Jochberg Erich 200, 206
 Czechowicz Agnieszka 19
 Czechowska Justyna 75
 Czernecki Józef 155
 Czertkow Michał Iwanowicz 141

D

Dantyszek Jan (Ioannes Dantiscus de Curiis,
 właśc. Jan von Höfen, przyd. Flachsbindler) 9
 Data Jan 60
 Daum Fritz 203
 Dawison Bogumił 51
 Dąbrowska Elżbieta 77
 Dąbrowska Maria 159
 Dąbrowska Wanda 181
 Dąbrowski Ignacy 119
 Dąbrowski Tomasz 138, 143
 Decobra Maurice zob. Teissier Ernest Maurice
 Defoe Daniel 208
 Deharbe Joseph 142
 Dekker Eduard Douwes (pseud. Multatuli) 116
 Delille Jacques 45
 Della Casa Giovanni 84, 86, 94
 Detko Jan 58, 63
 Dezeimerius Jean-Eugène 39

Dębicki Eustachy 36
 Dietrich Bruno 203
 Dłuska Janina zob. Zubrzycka z d. Dłuska Janina
 Dłużewski Juliusz zob. Nowak-Dłużewski Juliusz
 Dmochowska Cecylia 51
 Dobrowolski Franciszek 155
 Domańska-Kubiak Irena 111
 Dostojewski Fiodor 119
 Drewitz Johan von (Drewicz Iwan Grigoriewicz) 49
 Drexel Jeremias 19,20, 29
 Dudevant Aurora de zob. Sand George (pseud.)
 Dumas Alexandre (ojciec) 51
 Dupanloup Félix Antoine Philibert 101
 Duralska-Macheta Teresa 22
 Durnowo Iwan Nikołajewicz 141
 Dworzaczek Włodzimierz 44
 Dybiec Julian 44
 Dymsha Leopold (Lelopol) 114, 115
 Dziechcińska Hanna 9

E

E.M. 127
 E.Z. zob. Ziemięcka Eleonora
 Edward Ł. (pseud. Edziuczek) 114
 Edziuczek zob. Edward Ł.
 Eks — dziennikarz zob. Przyborowski Walery
 Emmauski Christofor Władimirowicz 139
 Endteri Michaelis 30
 Estreicher Karol 13
 Ewers Hans Heinz 200

F

Falkowska Helena 174
 Fałowski Janusz 193
 Fecht Friedrich Aleksandrowicz 139
 Feitzinger Edward 73
 Fieoktistow Jewgienij Michajłowicz 141
 Figarska Jadwiga 56
 Fijałek Jan 145
 Filipkowska-Szemplińska Jadwiga 172, 178, 179, 187
 Fita Stanisław 57
 Flam Cosmus 156
 Flint Kate 99
 Folkman K. 129
 Francelle-Gervais Celine 131

Franciszek I, cesarz austriacki 62
 Fras Zygmunt 54
 Freytag Gustav 206, 208
 Frybes Stanisław 58, 65
 Frycz Modrzewski Andrzej 10 53
 Fryderyk II Wielki, król pruski 203
 Fudalewski Władysław, ks. (krypt. Wł.F) 122, 126

G

Gabrys Maria 58
 Gajda Robert 153, 156, 157
 Gajewski, nauczyciel 50
 Galant Wojciech 96
 Gałęzowska Teresa Jadwiga zob. Papi Jadwiga
 Garborg Hulda 105
 Garwolczyk Maciej 10
 Gaultier Louis Edouard Camille 83, 84, 94
 Gawliński Stanisław 82
 Gawor Józef 152
 Gawryszewski Andrzej 192
 Gąsiorowski Andrzej 44
 Gebethner Gustaw Adolf 59
 Gehrt, superintendent z Jabłonowa 197
 Genslis de Stephanie de Saint-Aubin 86
 Gębołyś Zdzisław 8
 Gliszczyński Antoni 84, 94
 Goethe Johann Wolfgang von 51, 208
 Goliński Zbigniew 37, 39, 40
 Gołuchowski Józef 94
 Gomółka Mikołaj 12, 16
 Gondek Elżbieta 71
 Gondek Feliks 138, 143
 Gostyński Andrzej (przyd. Recepta) 11, 14, 15
 Górka Jakub 124, 125
 Górnicki Łukasz 10
 Górski Artur 13, 119
 Górski Jakub 11, 12
 Grabowski Michał 100
 Grabski Waław 159
 Grajewski Henryk 12
 Grajner Józef 129
 Grimm Jacob 203, 208
 Grimm Wilhelm 203, 208
 Grodziska Karolina 49
 Groicki (Grodzicki) Bartłomiej 11—13
 Gröll Michał 34, 36, 40
 Groniowska Barbara 188
 Groszlikowa Barbara 173, 179, 180, 186

Grottowa Kazimiera 44
 Gruchała Janusz S. 7, 18, 21, 29
 Grycz Józef 15
 Gryglewicz Franciszek 156
 Grzegorzewska Maria 171
 Grzeszczuk Stanisław 15, 33, 37
 Gulińska Grażyna 174
 Gutry Maria 173, 179, 180, 186
 Gwioździk Jolanta 148

H

Hajdukiewicz Leszek 13
 Hartman Seweryn Albert (pseud. Arhens Sebastian) 92, 97
 Hauser Arnold 77
 Haushofer Max 90, 91, 96
 Heckel Heinz 200
 Henryk Walezy, król polski i francuski 11, 12, 15, 45
 Hermann, pastor z Miedzichowa 197
 Herzog Rudolf 208
 Heydel Adam 93
 Hierowski Zdzisław 75
 Hilchen Michał 82
 Hitler Adolf 197, 199, 200, 205
 Hlond Jan 150
 Hoene-Wroński Józef Maria 72
 Hoff Jadwiga zob. Szymczak-Hoff Jadwiga
 Hojnacka Konstancja 92, 97
 Hölderlin Friedrich 90
 Holtzer Ludmiła 56, 58
 Hołubowicz Józef Wiktor 138
 Hombek Danuta 37
 Homer 90
 Homola Irena 44
 Horacy (właśc. Quintus Horatius Flaccus) 24
 Horoszkiewiczowa Eugenia 96
 Hozjusz Stanisław 10
 Hugo 27
 Hugo od św. Wiktora 19
 Hugo Victor 51, 118
 Humboldt Alexander von 208
 Hupkówna Ludmiła 95
 Hurko Iosif Władimirowicz 57, 124, 141

I

I.T. zob. Teresińska Izabela
 Ibsen Henrik 203, 208
 Igielski Witold 203
 Ignar Stefan 131
 Ihnatowicz Ewa 57
 Irwing Washington 52
 Isakowicz Izaak Mikołaj 138, 143
 Iżykowska Małgorzata 73

J

Jackowski Henryk 138, 143
 Jaczynowska Helena zob. Roth z Jaczynowskich Helena
 Jagiełło-Lysiowa Eugenia 169
 Jakubiak Krzysztof 70
 Jakubowski Jan Zygmunt 58
 Jamrozek Wiesław 103
 Jan III Sobieski, król polski 61
 Janczewski Edward 112
 Janczewscy (rodzina) 112
 Janicjusz Klemens 12, 14
 Janion Maria 48, 50, 77, 78
 Jankiewicz, kuzyn 116
 Jankulio Iwan Konstantinowicz 141
 Janowicz Em. 96
 Januszkiewiczowie (rodzina) 116
 Jarczykowa Mariola 7, 10, 26
 Jarosz Krystyna zob. Kossakowska-Jarosz Krystyna
 Jasiński Walery 154
 Jelicz Antonina 9
 Jelito Józef 156
 Jezierski Franciszek Salezy 33
 Jezus Chrystus 23, 24, 26, 47, 128, 155
 Jędrkiewicz 142
 Jokiel Irena 77
 Jonasz (postać biblijna) 11, 15
 Joteyko Józefa 171
 Jougan Alojzy 138, 143
 Juliusz II, papież 119
 Jurek Jolanta zob. Sawicka-Jurek Jolanta
 Jurkiewicz Grażyna 59
 Justynian I, cesarz bizantyjski 14

K

K.T. 127
 Kabacińska Katarzyna 47

- Kabzińska Łucja 103
 Kaczmarska Maria 58
 Kaczorowski Włodzimierz 87, 96
 Kainko Edward Walenty 87, 94
 Kajtoch Jacek 74, 75
 Kalinowska, właścicielka pensji w Wilnie 109
 Kaliszewski Julian 57
 Kamionka-Straszakowa Janina 54
 Kania Jakub 76, 78
 Kapłon Andrzej 38, 39, 41
 Karczewska Anna 7, 122, 131
 Kardas Monika zob. Olczak-Kardas Monika
 Karion zob. Carion Jan
 Karmanowski Olbrycht 28
 Karpiński Adam 16
 Kasprowicz Jan 116, 117
 Katullus (właśc. Caius Valerius Catullus) 24
 Kaysiewicz (Kajsiewicz) Hieronim 48, 49
 Kempis á Tomasz 47, 138, 143
 Kieniewicz Stefan 49, 56, 57, 58
 Kietz Kurt 208
 Kiewnarska Jadwiga (pseud. Well) 93, 97
 Kijas Juliusz 54
 Klaczko Julian 119
 Kleczkowski Antoni (pseud. Cholewa) 90, 95
 Klemens VII, papież 119
 Klemensiewiczowa Józefa 105
 Klonowic Sebastian Fabian 26
 Klopstock Friedrich Gottlieb 45
 Kłodzińska Kamila 15
 Kmita Piotr Blastus 26
 Knigge Adolf Franz Friedrich 85, 95
 Knot Antoni 51
 Kobyliński Szymon 59
 Kochanowski Jan 9, 10, 15, 90
 Kochlewski Chrystian Ambroży 30
 Kochlewski Piotr 26
 Köhler 206
 Komeński Jan Amos 18—32
 Komza Małgorzata 7
 Konopczyński Władysław 13, 15
 Kopaliński Władysław 79
 Kopczyński Onufry 94
 Kopernik Mikołaj 9
 Koranyi Karol 13
 Korolko Mirosław 15
 Koryl Jakub 26
 Korytkowski Jan 138
 Kosmanowa Bogumiła 64
 Kossakowska-Jarosz Krystyna 7, 70—74, 77, 78, 80
 Kossakowski Jan Nepomucen 34
 Kostecki Janusz 7, 8, 100, 132, 134, 142, 143, 150, 196
 Kostkiewiczowa Teresa 10, 33, 38, 39, 41
 Koszutski Hilary 138
 Kościelecki Lucjan Alfons (pseud. Łada) 97
 Kościuszko Tadeusz 61, 62, 64
 Kot Stanisław 100
 Kotarska Jadwiga 9
 Kotarski Edmund 13
 Kotowski Albert S. 199
 Kowalak Tadeusz 196
 Kowalczyk Halina 148
 Kowalczykówna Janina 58, 62
 Kowalska Halina 12, 13, 16
 Kowalski Piotr 82
 Kowalski, nauczyciel 50
 Kozicki Władysław 119
 Koźmian Kajetan 45
 Krasicki Ignacy 33, 34, 39
 Krasieńska z Czackich Antonina 48
 Krasieński Wincenty 48
 Krasieński Zygmunt 48, 50
 Krasnowolski Antoni 90, 96
 Krasoń Katarzyna 155
 Kraszewski Józef Ignacy 63, 64, 111, 164
 Kraško Nina 150, 196
 Krejčí Karel 51
 Krókowski Jerzy 10—16
 Królikowski Józef Franciszek 86, 87, 94
 Krukowski Józef 138, 141, 142, 145
 Krukowski Kazimierz 181, 182, 188
 Krupa Anna zob. Barszczewska-Krupa Anna
 Krupiński Franciszek (krypt. X.F.K) 131
 Krzycki Andrzej 9
 Krzysztoporski (Christoporski, Krystoporski, Krzyżtoporski) Jan 13, 15
 Krzysztoporski (Christoporski, Krystoporski, Krzyżtoporski) Mikołaj 11, 15
 Krzysztoporski (Christoporski, Krystoporski, Krzyżtoporski) Piotr 15
 Krzyżanowski Julian 10, 11
 Kubiak Irena zob. Domańska-Kubiak Irena
 Kubiak Zygmunt 52
 Kubicki Paweł 124
 Kubina Teodor 150
 Kubisz Jerzy 73
 Kuciński Paweł 75
 Kuczkowski, wydawca 84, 85, 87, 94
 Kudera Jan 148, 154

Kulczycka-Saloni Janina 43, 57, 58
 Kuliczowska Krystyna 63
 Kulig Jan 76
 Kumor Bolesław 13
 Kurcewicz Michał 92, 97
 Kurdybacha Łukasz 22, 25
 Kurowski Jan Nepomucen 85, 95
 Kuznowicz Mieczysław Józef 92, 93, 96
 Kuźmina Dariusz 122
 Kuźmiński D. 177
 Kwiatek Jolanta 79

L

L.W. 58
 La Croix Jean François de 39
 Lamartine Alphonse Marie Louis 51
 Lammenais Félicie Robert 47
 Langer Hanna 8
 Lasocińska Estera 19
 Legatowicz Piotr Ignacy 95
 Lelopol zob. Dymsha Leopold
 Lenin Włodzimierz 155
 Leon X, papież 119
 Leon XIII, papież 132, 146
 Lepalczyk Irena 174
 Leprince Jeanne Marie 36
 Lepszy Kazimierz 13—15
 Lessing Gotthold Ephraim 51
 Leszczyński Bogusław 22, 24
 Leszczyński Grzegorz 57
 Leszczyński Jan 138, 143
 Leśniewski Paweł Eustachy 86, 94
 Lewalski Krzysztof 124
 Lewoniewscy (rodzina) 108—121
 Lewoniewska Celina zob. Wielhorska Lewoniewska Celina
 Lewoniewska Stanisława 108—110, 112—118
 Lewoniewska Zofia 112—114, 116—118
 Lewoniewski Władysław 108, 109, 112
 Libelt Karol 103, 105
 Ligęza Wojciech 82
 Limanowski Bolesław 65
 Lityński Tadeusz 108, 112
 Lompa Józef 73
 Londyński Bolesław (pseud. Rościszowski Mieczysław) 87—89, 92, 93, 96, 97
 Loth Roman 43
 Lubomirska z Czartoryskich Elżbieta 39
 Lubomirski Stanisław 39

Lubowski Edward (pseud. Spirydion) 87, 90, 91, 95, 96
 Luderski Paweł 187
 Ludorowski Lech 64
 Lützwow Ludwig Adolf Wilhelm von 203
 Lusignani (rodzina) 73
 Lyons Martyn 99, 104
 Lyszczyna Jacek 75, 77

Ł

Łada zob. Kościelecki Lucjan Alfons
 Łempicki Zygmunt 72
 Łepkowski Józef 75
 Łętowski Ludwik 85, 94
 Łojek Mieczysław 171
 Ługowska Jolanta 73
 Łysiowa Eugenia zob. Jagiełło-Łysiowa Eugenia

M

M.N. zob. Nowodworski Michał
 M.N.B. 95
 Macaulay Thomas Babington 53
 Machczyńska Antonina 105
 Macheta Teresa zob. Duralska-Macheta Teresa
 Maciążek Stanisław Paweł (pseud. Czar Jan) 153
 Maciej z Miechowa 9
 Maciejewski Janusz 49
 Maciejewski Jarosław 43
 Maciejowski Ignacy (pseud. Sewer) 65
 Maciuszko Janusz T. 11
 Magdziak Marek 22
 Majkowska Rita 43
 Malczewski Antoni 88, 109
 Małachowska Anna 47, 48
 Małachowska Gabriela zob. Tarnowska z Małachowskich Gabriela
 Małecki Antoni 53
 Mann Maurycy 52
 Marcjalis (właśc. Marcus Valerius Martialis) 24
 Marczak Michał 44, 45
 Marczevska Aleksandra 101
 Marek Franciszek Antoni 75
 Maria I Stuart, królowa szkocka 50
 Maricjusz (Marycjusz) Szymon 11, 12
 Markiewicz Grzegorz 125
 Markiewicz Henryk 13, 43, 49, 54
 Markiewiczówna E. 173
 Martin Gottfried 207

Martuszewska Anna 106
 Marycjusz Szymon zob. Maricjusz (Marycjusz)
 Szymon
 Maryja, matka Jezusa 60, 61, 155
 Maślankiewicz Piotr 176, 186
 Matelski Dariusz 194
 Maternicki Jerzy 63
 Mazanowski Antoni 100
 Mazurkowa Bożena 7
 Mączyński Jan 9, 10, 12, 13
 Mecherzyński Karol 54
 Medyceusze (rodzina) 119
 Mehoffer Józef 120
 Melanchton Filip 23
 Mendlowa S. 186
 Mérimée Prosper 51
 Miarka Karol (ojciec) 76
 Miarka Karol (syn) 74, 150
 Miąso Józef 22
 Michał Anioł (właśc. Michelangelo Buonarroti) 119
 Michałowska Barbara 65
 Michałowska Teresa 9
 Mickiewicz Adam 49, 50, 71, 72, 75, 90, 93, 119,
 120, 164
 Mielczarek Tomasz 174
 Mierzwa Irena 150, 151
 Mieszko I, książę polski 59
 Mijas Stanisław 56
 Milenkiewicz Józef 183
 Milik Jan Ewangelista 155
 Miłkowski Julian 86, 94
 Miriam zob. Przesmycki Zenon
 Misztal Henryk 145—149
 Młodożeniec Stanisław 164
 Mnich Roman 21
 Mogilnicki Aleksander 96
 Molo Walther von 203, 208
 Moltke Hans-Adolf von 199, 203
 Montesquieu Charles Louis de Secondat baron
 de la Brède et de 45
 Morawski Adam 138
 Morawski Zdzisław 119
 Morcinek Gustaw 73
 Muc Agata 8
 Multatuli zob. Dekker Eduard Douwes
 Mycielski Michał 138, 141, 142

N

Nadson Siemion 119

Namysłowski Franciszek 91, 96
 Napieralski Adam 74
 Napiórkowska Joanna 38
 Napoleon Bonaparte, cesarz francuski 61, 62
 Naruszewicz Adam 33, 45
 Nawroczyński Bolesław 172
 Nettelbeck Joachim 203
 Nieć Grzegorz 7, 43, 51
 Niedziałkowski Karol 103
 Nietzsche Friedrich Wilhelm 116
 Novotny Josef 22
 Nowak-Dłużewski Juliusz 10, 15
 Nowodworski Michał (krypt. M.N.) 123

O

Obertyn, nauczyciel 51
 Ocieczek Renarda 9, 10
 Ogrodziński Wincenty 75
 Olczak-Kardas Monika 8, 174
 Ollivier d'Angers Charles-Prosper 39
 Olszewska Bożena 73
 Olszewski Daniel 124, 126
 Orkan Władysław 164
 Orsza Helena zob. Radlińska Helena
 Orzechowski Stanisław 13
 Orzeszkowa Eliza 65, 101, 111, 117
 Orzeszkowski Wincenty 126
 Ososińska Małgorzata zob. Stawiak-Ososińska
 Małgorzata
 Otto Dietrich 207
 Otwinowska Barbara 9
 Owidiusz (właśc. Publius Ovidius Naso) 24, 191

P

P. z P.B. 96
 Pachocka Anna 49
 Paczoska Ewa 87
 Paja Agnieszka 7, 100
 Panckoucke Charles-Joseph 35
 Papi Jadwiga 63, 64
 Paprocki Bartosz 10
 Partyka Joanna 26
 Pastenaci Klara 203
 Pasterniak Wojciech 171
 Patkaniowski Michał 13
 Paulinek Jacek 44
 Pawlak Wiesław 19, 20, 29
 Pawłowiczowa Maria 148

Pawłowski Bronisław 57, 58
 Pearson Karl 140
 Pelc Janusz 10, 20
 Pelcowa Paulina zob. Buchwald-Pelcowa Paulina
 Pelczar Józef Sebastian 138, 141—143
 Pelletan Eugène 101—103
 Pellico Silvio 53
 Perkowska Urszula 112, 113
 Petrani Aleksy 145
 Philippe de France, comte d'Artois 34, 35
 Piaskowska z Szaniawskich Joanna 38
 Piaskowski Mikołaj 38
 Piaskowski Teodor 39
 Piątek Jan 96
 Piliński Tadeusz 50
 Piramowicz Grzegorz 37, 38, 39
 Pisarkowa Krystyna 10
 Platon (Plato) 14, 23, 24
 Platt Julian 34
 Plaut (właśc. Titus Maccius Plautus) 24
 Plewe Wiaczesław Konstantinowicz 141
 Pliniusz Starszy (właśc. Caius Plinius Secundus Maior) 18, 29
 Pocci Franz von 156
 Pockels Karl Friedrich 84, 86, 94
 Poeche Izidor 95
 Pol Wincenty 49
 Pomarański Stefan 57
 Poniatowski Józef 62
 Poniatowski Michał Jerzy 46
 Popiel Wincenty 126
 Posner Stanisław 116
 Possekel Kurt 196
 Possevino Antonio 20, 25
 Potocka z Lubomirskich Elżbieta (Izabela) 39
 Prószyński Konrad 129, 131
 Prus Bolesław 111
 Przelaskowski Ryszard 58
 Przesmycki Zenon (pseud. Miriam) 120
 Przyborowska z Biechońskich Tekla 56
 Przyborowski Ignacy 56
 Przyborowski Walery (pseud. Autor historii dwóch lat, Eks — dziennikarz, Sulima Zygmunt Lucjan, Walery P., Waligóra J.), (krypt. W.P., Z.L.S.) 56—68
 Przychodniak Zbigniew 53
 Przyłuski Jakub 11, 12, 14—16
 Pułaski Kazimierz 49
 Putiatycki Antoni 128

R

Radlińska Helena 172—174, 179, 180, 186, 187
 Radwan-Pragłowski Kazimierz 97
 Radziejowska Ida 30
 Radziwiłł Mikołaj „Czarny” 13
 Radziwiłł „Sierotka” Krzysztof 52
 Raige-Delorme Jacques 39
 Rajewski Maciej 91, 100, 131
 Ramus Lilla 65
 Ratajczak Krzysztof 47
 Ratyńska Barbara 193
 Reinke Charlotte 197
 Reiss Józef 16
 Rej Mikołaj 10—13, 16, 56
 Remerowa Krystyna 19—21
 Reszka Stanisław 10
 Reymont Władysław 164, 169
 Riedl Kazimierz 138, 141, 142
 Rodziewiczówna Maria 164
 Roizjusz Piotr (Petrus Roysius, właśc. Pedro Ruiz de Moros) 13
 Romanowski Andrzej 44
 Rosenberg Alfred 206
 Ross Alan 26
 Rostworowski Emanuel 12, 13, 49, 51, 56
 Rościszewski Mieczysław zob. Londyński Bolesław
 Roth z Jaczynowskich Helena 111
 Rousseau Jean-Jacques 46
 Rowicka Małgorzata 134
 Rowid Henryk 183
 Rozier François 34
 Rudnicka Jadwiga 34
 Rudzka Leontyna 112
 Ruszczykówna Janina 77
 Rysiński Salomon 26, 28
 Rzewuski Henryk 48, 63, 111

S

Sacchini Francesco 19
 Sachse Joanna 22
 Saint-Lambert Jean-François 55
 Saint-Pierre de Jacques 46
 Salden Wilhelm 28
 Saloni Janina zob. Kulczycka-Saloni Janina
 Sand George (właśc. Aurora de Dudevant) 102, 103
 Sarnecki Zygmunt 87, 90, 95, 96

- Sarnowska-Temeriusz Elżbieta 9, 10
Sawczyński Zygmunt 54
Sawicka-Jurek Jolanta 21
Schiller Friedrich 50, 51
Schlacht H. 200
Schneider Friedrich 154
Schroeter (Schroter) Adam 12, 13
Schuster Ignaz 138
Scipio del Campo Jan Karol 49
Scipio del Campo Maria 49
Scott Walter 203
Ségur Louis Gaston Adrien de 138
Seklucjan Jan 12
Seneka Młodszy (właśc. Lucius Annaeus Seneca Minor) 24
Sewer zob. Maciejowski Ignacy
Shakespeare William 50, 90, 120
Siedlecki Jan 138, 141, 142
Sienkiewicz Henryk 63, 93, 111, 164, 169
Sienkiewicz Kazimierz 57
Sieradzka Danuta 152
Sinko Zofia 46
Sipiagin Dmitrij Siergiejewicz 141
Sitarska Barbara 21
Sitkowa Anna 7, 10, 26
Skarga Piotr 10, 26, 138, 141, 143
Skinder, ks. 118
Skoczek Józef 14
Skorupa Józef 185
Skotnicka Gertruda 54—58, 60, 63, 64
Skowroński Aleksander 75
Skrzynecki Jan 62
Skuza Wojciech 164
Skwarczyński Zdzisław 34
Słowacki Juliusz 48, 52, 53, 75, 77, 120, 164
Słowiński Lech 49
Smolikowski Paweł 138, 141, 142
Sobczak Jędrzej 171
Socha Irena 71, 173, 183, 185
Sokołowski Stanisław 26
Solikowski Jan Dymitr 12, 13
Spirydion zob. Lubowski Edward
Staff Leopold 116
Staffe Blanche Augustine Angèle 95
Stagraczyński Józef 138, 141, 142
Staniszewski Zdzisław 37
Starnawski Jerzy 10
Starzyński Juliusz 77
Stawiak-Ososińska Małgorzata 103
Stawiarska Halina 118
Stawiarska Krystyna 118, 119
Stefan Batory, król polski 12, 15
Steuer F. 203
Stępnik Krzysztof 58, 91, 100, 131
Stojałowski Stanisław (pseud. Warszawiak) 75
Stopka Krzysztof 113
Storm Theodor 208
Straszakowa Janina zob. Kamionka-Straszakowa Janina
Strojnowska Waleria zob. Tarnowska ze Strojnowskich Waleria
Stroynowski Walerian Antoni 44
Strykowski Maciej 11
Strzelczyk Dorota zob. Żołędź-Strzelczyk Dorota
Strzelecki Adolf 91, 96
Styczeń Alicja 82
Suchodolski Bogdan 19, 20, 72, 100
Sulima Zygmunt Lucjan zob. Przyborowski Walery
Sulimierski Filip 110
Swobodówna Józefa 96
Synoradzki Michał 58
Szczepaniec Józef 37
Szczepański Władysław 145
Szczęśniak Władysław 95
Szczykała Bożena 151
Szefer Andrzej 193
Szekspir William zob. Shakespeare William
Szeląg Zdzisław 47
Szemplińska Jadwiga zob. Filipkowska-Szemplińska Jadwiga
Szlachta Bogdan 49, 53
Szocki Józef 171, 182
Szołtysik Wojciech 150
Szostowicz Urban 38
Szpaderski J. 128
Szpakowska Małgorzata 82, 87
Szramek Emil, bł. 75, 76, 150, 153
Szreter Piotr 142, 143
Szturc Jan 56, 58
Szujski Józef 51
Szwarc Andrzej 57
Szweykowski Zygmunt M. 11, 43
Szymała Jan 150
Szymanowska Wiesława zob. Albrecht-Szymanowska Wiesława
Szymanowski Józef 45
Szymczak-Hoff Jadwiga 82
Szyzkowski Władysław 183

Ś

Śliwiński Ferdynand 176
 Śliż Natalia 26
 Świątkiewicz Wojciech 150
 Świerczyńska Dobrosława 57

T

Tarczyński Hipolit Bogumił 89, 90, 95
 Tarnowska Rozalia z Czackich 48
 Tarnowska Waleria 48
 Tarnowska z Małachowskich Gabriela 47, 50, 51
 Tarnowska ze Strojnowskich Waleria 44, 45, 47
 Tarnowski Jan Bogdan 44, 46, 47
 Tarnowski Jan Feliks 44, 45, 49
 Tarnowski Juliusz 52, 54
 Tarnowski Stanisław 43—55
 Tatkiewicz Władysław 72
 Teissier Ernest Maurice (pseud. Decobra Maurice) 93
 Temeriusz Elżbieta zob. Sarnowska-Temeriusz Elżbieta
 Tenorio Don Juan 52
 Terencjusz (właśc. Publius Terentius Afer) 24
 Teresińska Izabella 57—63
 Terlecki Tymon 51
 Tesarczyk (Tessarczyk) Antoni 50
 Thaar Albrecht 52
 Tissot Samuel August André David 37
 Tłuczek Piotr 179, 185, 187
 Tomanek Rudolf 150
 Tomaszewski Wojciech 132
 Toulouse Edouard 91, 96
 Trojanowiczowa Zofia 53
 Trombala Franciszek 150
 Trzaska Eugeniusz 154
 Trzebiatowski Klemens 172
 Trzeciecki Andrzej 9—17
 Turowski Kazimierz Józef 10
 Tylicka Barbara 63
 Tylusińska Anna 53
 Tymczak K. 44
 Tyrankiewiczowa Helena 179, 181

U

Ugniewska Joanna 53
 Ujazdowski Tomasz 28
 Ukleja Ewa 58

Ulewicz Tadeusz 54
 Uljasz Adrian 7
 Urbańska Monika 34

V

Vauban Maria 92, 97
 Vergerio Pier Paolo 13
 Voisé Waldemar 22, 28
 Voltaire (właśc. François-Marie Arouet) 46, 51

W

W.P. zob. Przyborowski Walery
 Wł.F. zob. Fudalewski Władysław
 Wacław z Szamotuł 12
 Waksmund Ryszard 58
 Walentynowicz Maria 18
 Walery P. zob. Przyborowski Walery
 Walewski Władysław 110
 Waligóra J. zob. Przyborowski Walery
 Wallenstein Albrecht 51
 Warszawiak zob. Stojałowski Stanisław
 Warszewicki Krzysztof 11
 Wasylewski Stanisław 45, 73
 Weding Ernst 206
 Weinmann Karl 157
 Well zob. Kiewnarska Jadwiga
 Wenzel Gottfried Immanuel 87, 94
 Werner Karl 206
 Wernic Henryk 89, 95
 Wesołowski Feliks 100
 Weysenhoff Józef 116
 Wiącek Stanisław 182, 183, 186
 Wiech Stanisław 124, 132, 139
 Wielhorska Celina z d. Lewoniewska 108, 109
 112—117
 Wielopolska z Colonna Walewskich Maria 91,
 92, 97
 Wierzbicka Maria 64
 Wierzbiński Maciej R. 96
 Wilczek Franciszek 78
 Wilczek Piotr 26
 Wilczyńska Helena 87
 Wilk Karol 156
 Wilson Martha 173
 Winiarz Adam 70
 Wirowski Jan 28
 Wisnar Juliusz 96
 Wiszniewski Michał 85, 94

Wiślicki Adam 57
 Wittmann Reinhard 99
 Władysław Jagiełło, król polski 60
 Władysław Łokietek, król polski 59
 Wojciech, św. 59
 Wojciechowski Kazimierz 177, 182, 188
 Wolff August Robert 59
 Wolff Max 103
 Wolny Alfons 157
 Wolter zob. Voltaire (właśc. François-Marie Arouet)
 Woltman Maciej 59
 Wójcicki Kazimierz Władysław 100
 Wroński Józef Maria zob. Hoene-Wroński Józef Maria
 Wróbel Joanna 148
 Wrzół Józef 153
 Wycisło Janusz 150
 Wyczańska Irena 43
 Wydra Marek 156
 Wyka Kazimierz 43
 Wyspiański Stanisław 113, 119
 Wyszyński, autor elementarza 116

X

X.F.K. zob. Krupiński Franciszek
 X.X.X. 57

Z

Z.L.S. zob. Przyborowski Walery
 Załęski Stanisław 138, 141, 142
 Zawadzki Jan 12
 Zawadzki Józef 115
 Zdanowicz Anna 7, 91
 Zdziebłowski Filip 84, 94
 Zielińska Ewa 44
 Zielonka Zbigniew 71, 75
 Ziemięcka Eleonora 102, 103
 Zimmermann Wilhelm 206
 Zinkow Leszek 52
 Ziomek Jerzy 12, 34
 Zivier Ezechiel 203
 Znaniński Florian 160
 Zubrzycka z d. Dłuska Janina 109
 Zwolski Czesław 56
 Zygmunt August, król polski 45
 Zygmunt I Stary, król polski 88
 Zyska Bronisław 173

Ż

Żabicki Zbigniew 43
 Żabski Tadeusz 73, 74
 Żeleński Tadeusz (pseud. Boy) 104
 Żeromski Stefan 56, 116, 117
 Żołądź-Strzelczyk Dorota 103
 Żyga Aleksander 45

Opracowała *Agnieszka Bajor*

Redaktor
Aleksandra Gaździcka

Projektant okładki
Małgorzata Pleśniar

Redaktor techniczny
Barbara Arenhövel

Korektor
Mirosława Żłobińska

Skład i łamanie
Marek Zagniński

Copyright © 2012 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2047-2

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 14,0. Ark. wyd. 17,5. Papier offset.
kl. III, 90g Cena 22 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław